

Küçük Bir Dünyanın Öznesi Olmak: *Küçük Dünya*'nın Annesi ve Kızı Üzerine Bir inceleme

Being the Subject of a Small World: A review of Küçük Dünya's Mother and Daughter

Sezaver ÇAPCI SİPAHİ*

Öz

Edebî üretimler, üretildikleri her dönemde insan ilişkilerine mercek tutup bu ilişkileri kurgunun bir malzemesi hâline getirebilmektedirler. Psikanalistlerin bireyin çocukluğunda dünya ile kurduğu ilişkinin vasıtasının annesi olması fikrine dayanan ve özel olarak kız çocuğunun annesi ile olan bağımlı irdeleyen çalışmaları bize, bireyi açmılayan roman türüne bu açıdan yaklaşılması imkânını vermiştir. Emine Işınsoy'un 1966'da yayımlanan ilk romanı Küçük Dünya, bir anne ve kızın ilişki dinamiklerine odaklanmaktadır. Romanın anlatıcısı ve başkişisi Nur'dur ve romandaki teknik özellikler ve içerik, Küçük Dünya'yı modernist bir roman olarak nitelendirmenin mümkün olduğunu göstermektedir. Annesinin ideal dünyasında yaşayan Nur, evlendikten sonra kendi küçük dünyasının öznesi olarak yaşamaya devam etmiştir. Nur annesiyle geliştirdiği ilişkinin bir sonucu olarak, gerçek dünyaya ait gerçek yaşantılarla küçük dünyasından ayrılmak zorunda kalmış ve zihninde kurguladığı dünyadan ayrılmıştır. Bu çalışmada Nur'un annesiyle ilişkisinin boyutları üzerine ifade edilen dikkatler, anne ve kız çocuğu arasındaki ilişkileri inceleyen psikanalistlerin yaklaşımlarıyla ortaya konulmuştur. Küçük Dünya, anne ve kız çocuğu arasında gelişen farklılaşmak ve ayrılmak üzerine bir düşüncüyü kalbinde taşıdığı için bireye, onun duygularına, bireyselleşmeye, sonuna kadar açtığı kapı nedeniyle Türk edebiyatı tarihinde özel bir yerde konumlandırılması gereken romanlar arasındadır.

Anahtar Sözcükler: Emine Işınsoy, Küçük Dünya, anne ve kız ilişkisi, ideal dünya-gerçek dünya.

Abstract

Literary productions, in the form of human pieces, can be turned into material for the construction of these relationships in every period in which they are produced. Psychoanalysts' studies, which are based on the idea that the mother is the vehicle of the individual's relationship with the world in childhood and specifically examine the girl's bond with her mother, have given us the opportunity to approach the type of novel that explains the individual from this perspective. Emine Işınsoy's first novel, Küçük Dünya, published in 1966, focuses on a mother and the changing dynamics of relationships. The narrator and protagonist of the novel is Nur, and the technical features and content of the novel show that it is possible to characterize Küçük Dünya as a modernist novel. Nur, who has lived within her mother's idealized "small world," continues to be the subject of her own "small world" after marriage. As a result of the relationship Nur developed with her mother, she had to escape from the small world with real lives belonging to the real world and could separate from the world she had imagined in her mind. This configuration was revealed through the approaches of psychoanalysts by examining the attention expressed in the dimensions of Nur's relationship with her mother and the relationships between mother and daughter. Küçük Dünya is among the novels that should be positioned in a special place in the history of Turkish literature because of the eye that differentiates between the mother and the daughter and carries a structure with a separable structure, and the door that opens to her freedom and individualization until the end.

Key Words: Emine Işınsoy, Küçük Dünya, mother-daughter relationship, ideal world-real world.

Extended Summary:

Emine Işınsoy's novel *Küçük Dünya*, published in 1966, is the first novel by the author. The novel has started from a moment when the pregnant Nur is waiting for her husband Ferit in front of the window and has flowed into the past with a narrative that includes monologues about Nur's childhood, youth, and first love. The narrative and thematic elements of the novel "Küçük Dünya" demonstrate the application of modernist literary techniques.

Since the mother is the first subject of the baby's relationship with the world, it can be argued that the mother continues to exist as a determinant at every moment of the individual's life. The role of the mother in particular comes to the fore in an individual's choices and romantic relationships. The approaches taken by psychoanalysts to the relationships between mother and daughter serve as the theoretical foundation for this study's expression of ideas on aspects of Nur's relationship with her mother. The study focused on the dynamic between Nur and her mother, utilizing psychoanalytic theories from luminaries such as Sigmund Freud, Melanie Klein, Carl Gustav Jung, and Susan Forward to explore the complexities of the mother-daughter relationship. Nur is a lonely subject in the small world idealized by her mother. During her childhood, Nur's relationship with her relatives, her most basic rights, and her individualization were prevented by her mother, and such an experience affected Nur's sense of self. Nur, whose mother initially taught her at home, began going to school in second grade.

Nur told her mother about her decision to marry Ferit the day she graduated from university. Nur's choice to marry Ferit can be interpreted as a deliberate act of rebellion against her mother. Nur, who no longer wants to be under her mother's control, does not give up on her decision to marry Ferit. Thus, after a while, Nur married Ferit, who was the most suitable person for the ideal lover in her small world.

Nur has felt the need to marry someone who finds her controlling mother's ideas right. In a relationship where emotions and mutual affinities were left unspoken, Nur chose to marry Ferit largely because he aligned with her mother's views. In this scenario, the person at the center of her idealized relationship is not herself but rather her mother. Nur, who sees her mother as the source of all the truths in this life, has looked at her own romantic relationship from her mother's perspective. Nur has been submissive in her relationship with her mother and Ferit; she has sacrificed her own desires and thoughts to the wishes of others. For this reason, her relationship with Ferit has progressed in the same way as her relationship with her mother. However, upon recognizing her own resemblance to her mother, Nur started contemplating a different course of action, aiming to distance herself from her mother as she envisioned a future for her baby, who is expected to be born in a few months.

Eventually, Nur's life began to shift as she started to move away from Ferit due to his disappointment in his marriage and became closer to Murat.

Initially, Nur and Murat's relationship was akin to a typical friendship, characterized by the exchange of thoughts and feelings. However, as time passed, unspoken emotions began to surface between them, especially given their shared interests and intellectual conversations about life. Over time, Murat has become the protagonist of Nur's small world. The love that Nur idealizes is a love that is not expressed in words but is hidden and only felt. This love that Nur idealizes can only be considered a description of the secret love she shares with Murat within the borders of her

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara, Türkiye, scapci.sipahi@aybu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4880-3561

Gönderilme Tarihi / Received Date:
21 Şubat 2024

Kabul Tarihi / Accepted Date:
10 Mart 2024

Atıf/Citation: Sipahi, Ç. S., Küçük Bir Dünyanın Öznesi Olmak: Küçük Dünya'nın Annesi ve Kızı Üzerine Bir inceleme
doi.org/10.30767/diledeara.1412479

Copyright © 2024
Dil ve Edebiyat Araştırmaları
tded.org.tr | 2024

small world. Similarly, Murat also has an idealized understanding of love. The object of Murat's affection tends to be a woman who bears a resemblance to his mother. Having internalized this preference, Murat finds that the dynamics between Nur, Ferit, and himself mirror the earlier events involving his own mother, Fikret, and himself. Murat chose to leave at the end of both stories, and Nur chose to stay despite seeing everything. As a result, the heroes of idealized worlds have preferred to stay safe when faced with real-world situations.

At the end of the novel, Nur, who has to leave her small world with real experiences from the real world, comes to terms with her fate through a profound sense of resignation. Pregnant with a "small world" in her womb, she endeavors to leave her small world with a new perspective at the end of the novel. Wanting to live a life different from her mother's, Nur decides to step out into the larger world, moving beyond her old, limited role as she starts a new chapter.

Giriş

Emine Işınsu'nun ilk romanı *Küçük Dünya*¹, 1966 yılında Yağmur Yayınevi tarafından "*Bu roman Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın Sanat Armağan'ını kazanmıştır.*" notuyla yayımlanmıştır. Romanını nasıl ve hangi duygularla kaleme aldığını kitaplaştırılan son yazısı *Kendimden Kendime*'de Işınsu, şöyle anlatmaktadır: "İlk romanım Küçük Dünya'yı, o zamanlar var olan Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın açtığı bir yarışma sonucu yazdım. Bu yarışmanın radyolarımızda o kadar çok anonsu yapıldı ki bana hitap ediliyor sandım. Zaten çoktan beri kafamda kelimeye dökülmeyen bir aşkı yazma fikri vardı." (2020, s. 53). Işınsu, bu satırların devamında kitabını nasıl ve hangi düşüncelerle yazdığını değinmektedir.

Emine Işınsu'nun eserlerinden hareketle yapılan tezler arasında Prof. Dr. Ayşenur İslam'ın "*Emine Işınsu'nun Sekiz Romanında Şahıslar Dünyası*" başlığını taşıyan doktora tezi, bu çalışmanın odak noktasını oluşturan Nur ve annesinin ilişkisine dair şu dikkati sunmaktadır: Nur, çocukluğunu ve genç kızlığını annesine ödünç vermiştir (İslam, 1992, s. 93). Söz konusu tezde, annesinin Nur'u yetiştirme tarzının Nur'un kişiliğine etkisi üzerinde durulmuştur. İhlamur Yayınları'nın Işınsu'nun şahsı ve eserleri hakkındaki yazıları bir armağan kitapta toplamasına ek olarak Işınsu'nun eserleri hakkında akademisyenlerin çalışmalarını içeren bir kitap daha yayımlaması, Işınsu'nun günümüz okurlarının dikkatine bu vesileyle yeniden sunulduğunu söylemek mümkündür. Armağan kitapta *Küçük Dünya* hakkındaki yazılar arasında Doç. Dr. Oğuzhan Karaburğu, *Emine Işınsu'nun Küçük Dünyası ve Nur'un Sonsuz Yolculuğu* isimli çalışmasında *Küçük Dünya* romanının başkişisi Nur'u, Joseph Campbell'in yolculuk arketipi kavramı çerçevesinde incelemektedir. *Emine Işınsu* isimli kitapta yer alan Doç. Dr. Özlem Nematlı'nın çalışması ise Emine Işınsu'nun romanlarındaki kadınlara odaklanmaktadır. Işınsu'nun eserleri hakkında yapılan son çalışma, editörlüğü Dr. Emine Gözde Özgürel tarafından yapılan *Emine Işınsu Kitabı*'dır. Bu kitap içinde Prof. Dr. Nurullah Çetin, Işınsu'nun romanlarında işlediği konuları başlıklandırırken Işınsu'yu bir kadın ve aile romancısı (Çetin, 2022, s. 6) olarak nitelendirmektedir. Aynı kitap içinde Doç. Dr. Öznur Özdarıcı, *Küçük Dünya* romanı üzerine yazdığı yazıda Nur'un varoluşsal bir kriz içinde olduğunu ve romanda Nur'un kendini keşfetme serüveninin konu alındığını (Özdarıcı, 2022, s. 25) belirtmektedir. Özetle, *Küçük Dünya* romanı etrafında yapılan değerlendirmelerde, Nur'un çatışmalarının kimliğini bulma yolunda ona bir dönüşüm yaşattığı ifade edilmiştir.

Bu çalışmanın odak noktasını Nur ve annesinin ilişkisi oluşturmaktadır. Nur'un annesinin Nur'un romantik ilişkilerini ve seçimlerini nasıl şekillendirdiği çalışmanın kuramsal temelini oluşturan psikanalistlerin çalışmaları doğrultusunda ortaya konulmuştur. Diğer taraftan romanda Nur'un zihnen yaşadığı ideal dünyadan gerçek dünyanın "gerçekleri"ni idrak süreci, küçük bir dünyanın öznesi² olmaktan ayrılıp gerçek dünyanın bir bireyi hâline gelmesi, annesiyle geliştirdiği ilişkinin bir sonucu olarak çalışmada değerlendirilmiştir.

Türk edebiyatı tarihinde 1960'lı yılların edebî üretiminin dayandığı düşünce akımlarının başında modernizmin geldiğini söylemek mümkündür. Sığ pozitivist düşünce tarzına karşı olarak değişimi, sentezi, duyguları tecrübe etmek veya uygulamak olarak kısaca tanımlanabilen modernizm, Batı'da 20. yüzyılın başlarında bir düşünce akımı olarak ortaya çıkmıştır. Modernizm, sürekli değişmeyi yaşamının ilk şartı olarak gören, insanın her türlü sebep-netice zincirini kırabileceğine inanan bir felsefedir (Kantarcioglu, 2008, s. 59). Sevim Kantarcıoğlu, *Yakınçağ Tarihimizde Roman* adlı eserinde modernizmin Batı'daki çıkış noktasını Aydınlanma Çağı olarak göstermekte ve modernizmi yeni hümanizm ve pragmatizm ekseninde değerlendirmektedir. Batı'da yaşanan benzer bir aydınlanmanın ise Türk tarihinde cumhuriyetin ilanı ile yaşandığını ve böylesi bir kırılmanın Türk modernizmini oluşturduğuna işaret eden Kantarcıoğlu, modernizmi Atatürk'ün devrimleriyle felsefi bir temele dayandırmaktadır. (Kantarcioglu, 2008, s. 61). Alt yapısı bu felsefi temele dayanan modernizmin Türk edebiyatına yansısıyla roman türünün modernist özellikler göstermesi 20. yüzyılın ikinci yarısına rastlamaktadır. Modernist romanın özellikleri üzerine Hakan Sazyek şunları söylemektedir: "... (m)odernist roman "genel modernizmin iki ürününü kendisine sorunsal kıldı: Yalınlığını yitirerek parçalanmış gerçeklik ve bu gerçekliğin karşısında kimlik ve kişilik bunalımına girerek kendine güvenini yitiren birey. Birincisi, yeni romanın biçim (kurgu), ikincisi de içerik (figüratif) yönlerini belirlemiştir." (Sazyek, 2003, s. 77). Buradan hareketle modernist romandaki kurgunun ilk bakışta kronolojik zaman gerçeğini parçaladığı ifade edilebilir. Buna mukabil modernist romanda konunun, bireyin kendisiyle ve kendi gerçeğiyle psikolojik bir yüzleşme yaşaması etrafında şekillendiğini söylemek mümkündür. Bu düşüncelerden hareketle Emine Işınsu'nun *Küçük Dünya* romanının da yazıldığı yıllar göz önüne alındığında modernist roman tekniklerini içerdiği ileri sürülebilir. Romandaki kurgunun temelinde yer alan Nur'un annesiyle, eşiyle, Murat'la ve inanç değerleriyle yaşadığı çatışma, Nur'un psikolojik yönünün de verilmesiyle somutlaştırılmış, sonuç olarak romanda Nur'un hikâyesi, Nur'un monologlarıyla Nur'un küçük dünyası üzerinden okuyucuya sunulmuştur. Romanın konu olarak arayış içinde olan bireyi psikolojik yönüyle vermesinin modernist roman kurgusunu bu bağlamda düşündürdüğü söylenebilir. Öte yandan romanda kronolojik ilerleyen bir zaman kurgusundan söz edilememektedir. Roman Nur'un şimdinden geriye doğru akarken Nur'un belleğinin sesi açılmakta ve romanın anlatıcısı Nur, geçmişini anlatırken o anda zihninden geçenleri monolog cümleleriyle okuyucuya sunmaktadır. Olay örgüsünden bağımsız bir karakteri olan bu monolog parçaları romanda Nur'un zihnine açılan birer pencere işlevi görmektedir. Okuyucunun bu pencerelerden Nur'un anılarına dair hissettiklerini duyumsama imkânına eriştiği söylenebilir. Roman, hamile olan Nur'un eşi Ferit'i camda beklediği bir andan başlar. Zaman yavaş yavaş Nur'un çocukluğuna, gençliğine, yaşadığı ilk aşka dair monologları da içeren bir anlatımla geriye akar. Dolayısıyla romandaki teknik özellikler, Işınsu'nun *Küçük Dünya*'da modernist roman tekniklerini kullandığını söylemenin mümkün olduğunu göstermektedir.

1 Okçu, E. I. (1966). *Küçük Dünya*. İstanbul: Yağmur Yayınevi. Çalışmadaki alıntılar kitabın bu baskısından yapılmıştır.

2 Burada Dr. İmran Gür'ün özne ile birlikte tanımladığı, *kurulmuş bilinç* ve *sahte merkez* ifadelerinin çalışma için önem arz ettiği düşünülmektedir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu kavramlara değinilecektir.

Sağlıklı bir birey olarak var olabilmenin koşulu, dünyayı nasıl anlamlandırdığımızı anlamakla ilgilidir. Dünyayı nasıl anlamlandırdığımız ise yetiştiğimiz evde diğer bir deyişle bizi yetiştiren anne ve babanın tutumları, duygu ve düşünce aktarımlarıyla ilgilidir. Kız ya da erkek olsun her çocuk içinde yetiştiği ailede hem annesiyle hem de babasıyla bir etki evreni kurar. Biyolojik olarak çocuğun dünyayı anlamlandırdığı andan itibaren ilişki kurduğu kişinin annesi olması, anne ve çocuk arasındaki ilişkinin boyutlarına psikoloji biliminin verileriyle bakılmasını gerekli kılmıştır. 19. yüzyılın sonunda başta Sigmund Freud, ardından Freud'un psikanaliz metodu üzerine çalışan diğer psikanalistler anne ve bebek/çocuk ilişkisinin yetişkinlikteki izlerini sürmeye başlamışlardır. 20. yüzyılın önemli psikanalistlerinden Melanie Klein, bireyin yetişkinlikteki çelişkilerinde anne ile ilişkilerini önemsemektedir. Annenin çocuğu ile ilk ilişkilerini sevgi ve nefret arasındaki çatışmalarla açıklayan Klein, çocuğun annesine yönelik bilinçdışı ölüm isteğini, anne olduğu zaman kendi çocuğuna taşıdığını ileri sürmektedir. (Klein, 2023, s. 405). Bilinçdışı bu isteğin geleceğin annesinde kendi çocuğuna dair suçluluk duygusunu geliştirebileceğini öne süren Klein şunları söylemektedir: “Bu suçluluğun sonucu olarak çocuğunun sevgisine ihtiyaç duyan anne, çocuğunu kendisine sıkıca bağlamak ve kendine bağımlı kılmak için çeşitli araçlar kullanır ya da yine kendini fazlasıyla çocuğa adanarak onu tüm yaşamının merkezi haline getirir. (Klein, 2023, s. 406). Dolayısıyla, annenin çözülmemiş duygusal çatışmalarının çocuğuyla ilişkisine doğrudan yansıtıldığını söylemek mümkündür. Romanda hayatını kızına adayan bir annenin varlığı söz konusudur. Fakat bu anne, kendisine sunulmayan imkânları kızına sunduğu için kızıyla gizli bir rekabet içindedir. Nur'u ideal dünyasının merkezine koyan annesi, Nur'dan kapasitesini oldukça zorlayan görevleri başarmasını beklemektedir. Çünkü Nur'un annesi, aynı imkânlar geçmişte kendisine verilmiş olsaydı Nur'dan daha iyi bir yerde olacağına inanmaktadır. Hayatı boyunca annesinin bütün taleplerini karşılamaya çalışan Nur ise annesinin devam eden taleplerine evlilik kararı vererek “Dur.” diyecektir.

Freud, yaşamın başlangıcında çocuğun sevgisini yönelttiği ilk nesnenin annesi olduğunu; erkek çocuğun sevgi nesnesinin aynı kalmasına karşın kız çocuğun sevgi nesnesini değiştirmek zorunda kaldığını ifade etmiştir (Freud, 2009, s. 197). Kız çocuğun annesiyle ilişkisinin bu bağlamda daha karmaşık bir yapıda olduğu ileri sürülebilir. Oidipus kompleksi ve öncesinde anne ve kız çocuğu arasındaki ilişki dinamiğinin yetişkinlikte kız çocuğunun romantik seçimlerine yansıdığını belirten Freud, bazı kız çocuklarının çocukluk dönemlerinin anneleriyle mücadele içinde geçtiği gibi olgunluk dönemlerinin de kocalarıyla mücadele içinde geçtiğini söylemektedir (Freud, 2009, s. 205). Cinsiyet gelişimini Oidipus ve kastrasyon kompleksleri temelinde açıklayan Freud, kız çocuğunun yaşamın ilk yıllarında sevgi nesnesi olan annesine yönelik bağımlılığının zıtlıklar içerdiğini ve bu sebeple kız çocuğun annesinden uzaklaşmasının gerekliliği üzerinde durmuştur. Freud'un her iki cinsiyet için ortak bir adlandırmayla Oidipus kompleksi şeklinde tanımladığı bu durum, sonrasında Carl Gustav Jung tarafından kız çocukları özelinde Elektra kompleksiyle açıklanmaktadır. Elektra kompleksinin temelinde, küçük kız babaya düşkünken anneye düşmanca duygular besler. Küçük kızın annesine yönelik yoğun bağı, demek ki çok güçlü ve zıt değerli bir bağıdır ve diğer etkenlerin de yardımıyla söz konusu zıt değerlilik, anneden uzaklaşmayı gerektirir (Freud, 2009, s. 210). Anne ve kız çocuğu arasındaki zıt değerli ilişki, sevgi duygusunun karşısına rekabet, nefret, kıskançlık gibi duyguları konumlandırması bakımından aynı zamanda hem bağıllık hem de kopuşu düşündürcektir. Kız çocuğun başarıyla geçmesi gereken gelişimsel süreç (...) anneden ayrılıp yine anneye özdeşim yapmaktır. (Vahip, 2021, s. 87). Dolayısıyla anne ve kız çocuğu için birbirlerinden mutlak bir kopuştan söz edilememektedir. Anne ve kızı arasındaki hem

ayrı olmaya hem de bağlı olmaya vurgu yapan bu hal, bebeklikten yetişkinliğe farklı yaşamsal deneyimlere kapı açan nedenlerden biri olarak görülebilir.

Carl Gustav Jung'un anne arketipine dair söylediklerinin bu çalışma için önemli olduğu düşünülmektedir. İnsanların ortak bilinçdışına ait birtakım imgeleri “arketip” olarak tanımlayan Jung, arketipin aslında insanın kendini tanıma ve bilinçlenme yolculuğunda beliren bir resim olduğunu söylemektedir. Ruhun bu yöntemle çözümlenmesini amaçlayan Jung'a göre, kişinin bilinçdışıyla bilincinin karşılaşması yolculuğundaki referansları arketipsel imgelerdir. Jung'un ileri sürdüğü arketipsel imgeler, ruhun ölümsüz olduğu bilgisine dayanarak teolojik ve mitolojik unsurları içermekte olduğu için bireyin ruhsal sıkıntılarını bilinç düzeyine çıkarmasına destek olmaktadır. Bu arketiplerden ilki anne arketipidir. Jung, bireyde oluşan anne kompleksinin temelinde anne arketipi olduğunu ileri sürmektedir. (Jung, 2021, s. 25). Buna göre özellikle çocukluk yaşantılarında annenin çocuğun yaşamındaki üstlendiği aktif role gönderme yapmaktadır. Jung, kız çocuğunda anne kompleksinin dört düzeyde var olduğunu açıklamaktadır: Anneliğe özgü unsurların hipertrofisi, Eros'un aşırı gelişmesi, anneye özdeşleşme, anneye karşı direnç. (Jung, 2021, s. 28-31). Bu çalışmada ele alınan anne- kız ilişkisini en iyi açıklayan kompleksin anneye karşı direnç olduğundan bahsetmek mümkündür. Anneye karşı direnç kompleksi temelde annenin üstünlüğüne karşı direncin her şeyden daha önemli olduğunun düşünülmesidir. Bu tipin, olumsuz anne kompleksine mükemmel bir örnek olduğunu söyleyen Jung'a göre bu tipin leitmotifi şudur: Nasıl olursam olayım, yeter ki annem gibi olmayayım! (Jung, 2021, s. 31). Jung'a göre böylesine bir komplekse sahip bir kızın tüm içgüdüleri anneyi reddetmek üzerine olduğu için kendine ait bir yaşam kuramaz. Ola ki bir gün evlenirse, evliliği ya anneden kurtulma aracıdır ya da yazgı onun başına öyle bir erkek sarar ki adam anneye aynı karakter özelliklerine sahiptir (Jung, 2021, s. 32). Küçük dünyalı Nur'un da annesiyle ilişkisinde benzer bir tema mevcuttur. Nur'un annesi Nur'un hayatındaki her şeyi kontrol ederek bir türlü kendi olmasına izin vermez. Dolayısıyla evliliği bir kaçış olarak gören Nur, Ferit ile de annesinden farklı bir ilişki yaşayamaz.

Amerikalı Terapist Susan Forward, *Sevgisiz Anneler- Yetişkin Kızlar İçin İyileştirici Bir Rehber* başlıklı eserinde kontrolcü annenin özelliklerini ilk olarak şöyle vermektedir: “... Aleni kontrol, otoriter ve çoğu zaman mantıksızdır. Küçük düşürmeye ve zorbalığa dayanır. Doğrudan emirler ve söz dinlememenin ciddi sonuçları olacağına dair uyarıları vardır. (Forward, 2022, s. 85).

Yukarıda anne ve kız çocuğu arasındaki ilişkinin çerçevesi kuramsal boyutta çizilmiştir. Çalışmada odaklanılan romanda Nur ve annesinin ilişkisi bir çatışma unsuru olarak yer almaktadır. Romandaki bu çatışmanın, *Aşk-ı Memnû*'daki anne ve kız arasındaki çatışma örneğini akla getirdiği söylenebilir. Romanın kurgusuna bakıldığında Firdevs Hanım'la kızı Bihter'in ilişkisinin rekabet temelinde geliştiği görülmektedir. Her ne kadar romanın tezi soya çekimin ispatı olsa da Bihter'in Türk edebiyatında annesine benzememeye yemin eden ilk roman kişisi olduğunu söylemek mümkündür: “...Bunu yapmayacaktı, bir Firdevs Hanım'a benzemeyecekti...Evet asla Firdevs Hanım'a benzemeyecekti, işte yemin ediyordu.” (Uşaklıgil, 2020, s. 147). Dolayısıyla *Aşk-ı Memnû*'nun Bihter'inin de Adnan Bey'le evlilik kararının arkasında annesine benzememek yatmaktadır: Farklı bir yol denemek, farklılaşmak, ayrılmak. Ancak romanın trajik sonunda Bihter'in çıktığı yol, annesi Firdevs Hanım'ın kaderiyle kesişir. Sevgisiz annelerin kızları, hemen her zaman kendilerine bir söz verirler: Hayatta hiçbir şey beceremesem de asla ama asla anneme benzemeyeceğim (Forward, 2022, s. 95). Birer kurgu kişiler olarak önce Bihter sonra Nur annelerine benzememeye yemin etseler de ilişkilerinde annelerinin davranışlarından daha farklı bir davranış

geliştiremedikleri görülmektedir. Forward da bunun mümkün olmadığını ileri sürmekte ve bu kızların yetişkin olduklarında annelerinin onlara muamele ettiği şekilde bir davranış geliştirdiklerini ifade etmektedir (Forward, 2022, s. 95). Böyle kızlar, annelerinin kurbanı olup kendi kaderlerini çocuklarına aynı şekilde yaşatırlar (Forward, 2022, s. 95). *Küçük Dünya* romanı da bir yönüyle trajik, bir yönüyle paradoksal bu düşünceyi kalbinde taşıdığı için bireye, onun duygularına, bireyselleşmeye, sonuna kadar açtığı kapı nedeniyle Türk edebiyatı tarihinde özel bir yerdedir. Romanın başkişisi Nur, kontrolcü bir annenin kızıdır. Annesi tarafından idealize edilen küçük dünyasından ayrılabilmeyi büyük bir cesaretle başarmıştır; ancak annesinin ideal sınırları içinde kalmaya o kadar alışmıştır ki karnında taşıdığı küçük dünyasıyla ne yapacağına dair bir düşüncesi yoktur. Nur'un annesinin ideal dünyasında iyilikle, dostlukla, sevgiyle ilişkili her konunun sınırları çizilmiştir. Annesine göre Nur, bu duyguları birlikte yaşadıkları küçük dünyalarında güvenli ve doğru bir şekilde tatmaktadır. Bu ideal dünyanın dışındaki bilgiler ve duygular gerçek değildir insanlar da buna mukabil, tehlikelidir. Nur'un annesiyle arasında geliştirdiği bu ilişki, Nur'u annesinin sınırlarını çizdiği küçük bir dünyanın öznesi hâline getirmiştir. Dr. İmran Gür'ün özne tanımının bu bağlamda önemli olduğu düşünülmektedir. “Özne, ... bilincinin bir kurulmuş ya da kendisinin kurduğu konumundan, kurulmamış olanın varlığına, kendi hakikatine ulaşma onu deneyimleme imkânının muhatabı olan postmodernin yeni kimliğidir.” (Gür, 2012, s. 658). Nur, postmodern bir roman kişisini ifade etmese de büyüdükçe annesinin sınırlarını çizdiği ideal dünyanın öznesi olmaktan ayrılacaktır. Özne denilen oluşum süreci, varlığından bile haberdar olmadığı bir yapı tarafından inşa edilmektedir (Gür, 2012, s. 666). Küçük bir dünyanın öznesi olarak Nur'un bilincini hem inşa eden ve hem de kontrol eden kişi annesidir. Bu bağlamda Gür'ün, insanın kendi kurgusu olarak tanımladığı *kurulmuş bilinç* (Gür, 2013, s. 1577) ifadesini de Nur'un bilinç tanımı olarak görmek mümkündür. Nur'un *kurulmuş bilinci*, annesiyle kurduğu ilişki dinamiğinin bir sonucudur. Annesinin ideal dünyası çerçevesinde geliştirdiği yaşantılar, Nur'un yaşam seçimlerini etkilemiştir. Zihninde var ettiği ideal dünyada kalmaya alışan Nur, gerçek dünyaya dair deneyimlerle romanın sonunda *kurulmuş bilincinden* koparak farklılaşmayı ve ayrışmayı *kendi hakikatine ulaşmayı* deneyimleyecektir.

Nur ve Annesi

Nur, annesiyle ilişkisini ve annesinin kendisinde hissettirdiklerini şöyle ifade etmektedir: “... Annem bağırıp çağırmaz, tehdit etmez, fakat o kadar soğuk ve kesin konuşurdu ki kanımın iliklerimde buz gibi donduğunu hissederdim. Ve ondan sonra da o şeyi yapmak için yüreğimde bir damlacık heves kalmazdı.... Fazla şefkat gösterisi çocuğu bozarmış. Sık sık tekrarları bu cümleyi, daha neler bozardı çocuğu, meselâ ilkokul! Ya öyle, bu yüzden ilk okula göndermedi beni. Beş yaşında falandım, babam öldükten hemen sonra, harfleri öğretmeye başladı. Odamın bütün duvarlarında A'lar, D'ler, C'ler; kocaman kocaman sallanır dururdu. Gözümü açsam D'nin şiş karnını görür, gözümü kapasam, K kollarını açmış üzerime geliyor sanırdım.” (s.27). Nur'un annesine dair anlattıklarının Forward'ın “kontrolcü anne” tanımına uyduğu söylenebilir. Kontrolcü annenin özellikleri şunlardır: “Çocuk küçükken kontrol gereklidir. Yaşam deneyimi olmayan dürtüsel çocuklar korunmaya muhtaçtır. Etraf sıcak ocaklarla, sokaklar henüz riayet etmeyi öğrenmedikleri trafikle doludur; kurallar ve annelerinin kesin “hayır”ı, eğitimlerinin ve almaları gereken rehberliğin kıymetli bir parçasıdır.” (Forward, 2022, s. 86). Nur'un annesi de alıntıda tanımlanan şekliyle kontrolcü bir anne olduğu için Nur'u ilkokula dahi göndermez. Nur'u evde kontrol etmeye çalışır, her türlü akademik eğitimi Nur'a kendisi verir. Annesi, Nur'u tamamen kontrolü altında tutmaya o kadar kendini adanmıştır ki ölen eşinin kızına öğrettiklerini bile silmek

ister: “-Nur'un işi gücü masallarla; akli bir karış yukarda. İnanır mısın, babasının kattığı harcı kafasından bir türlü çıkaramıyorum...Hâlâ daha devler, periler... İşte, ben böyle olmazdım. Bu kız öğrettiklerimi kavıyor. Zeki, akıllı. Bana inandığı da muhakkak. Ama bir de kendi inandıkları var. Onları söküp atamıyorum. Babasının koyduğu harçlar, onlar. Kız, sanki iki dünyada birden yaşıyor.” (s.29).Özellikle babasından dinlediği masallardaki büyüdü dünyalara tutkun olan Nur, annesinin kendine sunduğu katı ve küçük dünyayı duyumsamaya çalışır: “Sonra masallarını kes-ti. Ciddi ciddi şeyler okumaya başladı. Zorla dinletirdi. Okuduğu şeyler arasında bir tek Yunan mitolojisini severdim galiba. Babamın masallarına benziyor diye... Annemin de en hoşuna gitme-yeni o olmalıydı.” (s.28). Nur'un dinlediği masallarla ilişkilendirdiği mitoloji tarihi onun sanata özellikle resme karşı ilgisini kamçıladığı söylenebilir. Mitolojik bilgileri birer masal gibi dinleyen Nur, resme olan ilgisinin annesi tarafından nasıl yok sayıldığını ise şu satırlarla anlatmaktadır: “Birazcık vakit bulsam hemen boyalarımı, kağıtlarımı alır, bütün memleketlerin iklimlerini, baş şehirlerini ve bilmem kaç tarihinde cereyan ettiğini, rahatça öbür dünyaya yollardım. Mavi, yeşil, pembe, eflatun; periler, devler, Tanrılar, çiçekler, hayvanlar. Annem hepsini büyük bir zevkle yırtar: 7 kere 8, çabuk söyle? Yırtılan resimlerimin üzerinden sırtan elli altıdan nefret ederim.” (s.28). Nur'un annesinin bu davranışları Nur'un kendi beğenilerine, düşüncelerine bir anlamda ket vurmasına sebep olmaktadır. Forward, kontrolcü annelerin kızlarında nasıl etkiler yarattıklarını şöyle açıklamaktadır: “Kontrolcü anneler tehditle, gülünç düşürerek veya eleştirerek kızlarını yerle bir ederken, onları yalnız haysiyetlerinden ve özsaygılarından değil, iradelerinden de mahrum bırakırlar. Kontrolcülerin sürekli eleştirileri, kızlarının kendilerine inançlarını harap ederek onları kontrole aşırı derecede açık hale getirir. Çünkü kızların kendi haklarını aramak ve bağımsız hayatlar sürmek için ihtiyaç duydukları güven duygusunu aşındırır...Kontrolcü anneler, kızlarını yeterince yerle bir ettikleri takdirde, onu kendini ifade etme ve karşı koyma iradesinden mahrum bırakacaklarını erkenden öğrenirler.” (Forward, 2022, s. 90).

Nur'un annesi de Nur'a hiçbir şekilde kendi iradesiyle hareket etme imkânı tanımaz. Nur'u her türlü sosyal ilişkiden uzak, tamamen kendi kontrolünde yaşaması için robotik bir düzende yetiştirir. Bireyin temel haklarından biri olan eğitim hakkını dahi diğer çocuklar gibi örgün bir eğitim kurumunda değil evde sınırları belirlenmiş, içeriğine kendisinin karar verdiği bir sistem içinde kızı Nur'a vermektedir. Burada neyi, hangi dersi, hangi konuyu ne kadar verdiği/verebildiği kontrolü de tamamen Nur'un annesindedir. Anne, Nur'un eğitimi konusunda ne kadar kontrolcüye aile ilişkileri konusunda da kontrolcüdür. Kardeşini, kardeşinin eşini, yeğenini Nur'dan uzak tuttuğu gibi hayat arkadaşını yani Nur'un babasını dahi Nur'dan uzak tutma amacı taşımaktadır.

Nur'un annesi idealize ettiği küçük dünyada ideal kızıyla yaşamak istemektedir. Bu ideal dünyaya zarar verebilecek herkes Nur'un annesi tarafından işe yaramaz olarak tanımlanmıştır. Her fırsatta Nur'u sadece kendisinin sevdiğine inandırmak istemiştir. Dolayısıyla Nur, çocukluğundan üniversiteden mezun olduğu güne kadar annesi tarafından idealize edilen küçük dünyasında yaşamak durumunda kalmıştır.

Babasının ölümünden çok etkilenen Nur'u da kaybetmekten korkan annesi, Nur'u ortaokula yazdırır. Okula gitme isteğini açıkça ifade eden Nur'a şunları söyler: “-Neye istiyorsun biliyor musun çocuğum: Mektebi bilmiyorsun, bilinmeyen şeyler, insanlara cazip görünür. Bunun için sana kızmıyorum... Evet, seni affedebilirim. Kendini tam tahlil edemeyecek yaştasın. Ama ben senin kadar-ken... Neyse...-...Senin yaşında yahut senden biraz küçük çocuklarla anlaşabilir misin sanıyorsun. Sen.. Sen ancak benimle konuşurken bir şeyler öğrenebilir, rahat edersin, anlıyor musun?” (s.37).

Yukarıdaki satırları Nur'un *kurulmuş bilincinin* yansımaları olarak okumak yanlış olmayacaktır. Nur'un annesi Nur ve kendisinden oluşan küçük dünyası dışındaki gerçek dünyayı o kadar güvensiz bir yer olarak görür ki Nur'un o küçük dünyadan çıkma fikri annesinde büyük bir kaygı yaratır. Annesine göre Nur, gerçek bilgiyi sadece kendisinden öğrenebilir. Bu sebeple de Nur'a, kimseyle anlaşamayacağını, yapayalnız kalacağını söyler. Nitekim Nur, okul hayatını ve okul hayatındaki sosyal ilişkileri şöyle anlatır: “-Oysa ben mektebi sevmedim. Öğretilen şeyler pek basit, pek sudan geliyordu. O neyse ya, asıl etrafımdakilerle hiç anlaşamadım. Bir türlü giremedim aralarına, ısınmadım. Hoş sanki onlar beni, sevdiler de!” (s.37-38). Nur, önce ailesindekiler sonra sosyal çevresindekiler tarafından sevilmeceğine o kadar inanmıştır ki arkadaşlarının onun hakkında söylediği “Ukala kız, ciddi mi ciddi, kendini beğenmiş biri, ukalanın teki” gibi olumsuz ifadeler Nur'un hoşuna gitmeye başlamıştır. Kendisi aleyhine söylenen sözleri ayrıcalıklı sıfatlar olarak görmektedir: “-Beni onlardan bütün etrafımdakilerden ayıran bir şey oldu.” (s.38). Kendisi hakkında söylenen bu ifadeleri yukarıdaki gibi değerlendiren Nur, içten içe annesinin verdiği duyguları kendi hayatına âdeta işlemektedir. Benlik algısını annesinin şekillendirdiği Nur, kimseyle anlaşmaz, anlaşmak için bir adım da atmaz. Çünkü farklıdır, üstündür. Bu sebeple de Nur'a göre zaten kimseyle anlaşamaması normaldir. Nur'un annesine göre dış dünya güvenli değildir. Dış dünyaya ait insanlara da güven duymak doğru değildir. Annesinin Nur'a yansıttığı bu fikirler Nur'un sosyal ilişkilerine yansıdığı gibi romantik ilişkilerine de yansımaktadır. Nur kendisine âşık olduğunu söyleyen kişilerin bu itiraflarını birer “iddia” olarak görmekte ve kendisine edilen ilan-ı aşklardan çok sıkılmaktadır. Kalbini ve duygularını kendisine samimi bir şekilde açan kişiler onu sadece sıkılmaktadır. Kimseye güven duyamadığı için gerçek bir aşkın, gerçekten sevilmenin hiçbir şekilde yaşamayacağına dair bir düşünceye sahiptir. Öyle ki gerçek dünyada var olamayacak kadar idealize ettiği bir sevgili hayal eder: “...Bazen, hiç konuşmayan bir sevgilim olmasını isterdim. Hiç aşktan bahsetmeyecek. Birbirimize âşıkane sözler söylemeyecektik. El ele oturup saatlerce susacaktık. Yağmurun altında yürüyecektik. Yalnız yağmurdan konuşacaktık...” (s.38). Bu hayalinden bahsettiği kuzeni Zeynep'in konuşmayan bir sevgilinin sadece can sıkıntısı olacağını söylemesi üzerine Nur: “Zaten aslında sevgili falan istediğim yok, böyle bir şey olamayacağını bildiğim için tahayyül ediyorum sadece.” (s.38) der. Nur, idealindeki ilişkiyi hiçbir zaman yaşamayacağına inanmaktadır. Dış dünyadakiler güvenilmezdir ve farklıdır. Bu sebeple kendisi gibi biri Nur'a göre ancak hayali bir kişi olabilir. Nur bunun için kendini mutlu olmaya da layık göremez. Bu düşünceye sahip Nur, romantik duyguların söze dökülmediği, annesinin fikirlerini onaylayan Ferit'le zihnindeki küçük dünyasına uygun ideal bir evlilik yapmayı düşünmektedir. Ferit'le evlenmeye karar verdiğini annesine söylediği akşam evde çok büyük bir tartışma yaşanır. Bu tartışma esnasında Nur'la annesi arasında şu konuşmalar geçer: “-...Ben seni sürtüden ayırmak istedim. Bütün gençliğimi bunun için harcadım. Tam mükafatını alacağım sırada...Beni geri götürmeye ta başladığım yere götürmeye ne hakkın var?... -Demek bir mükafat için çalışmıştınız. Bu mükafat eğer diplomamsa size onu bırakacağım zaten. -Hayır hayır sen çıldırmışsın, ben bir kâğıt parçası için çalışmadım... Ben senin kafanı, ruhunu değiştirmek istedim. Seni yeniden yaratmak istedim. Harikulade bir insan yaratmak istedim.” (s.49). Kendisini düşman gibi gördüğünü söyleyen annesine gerçeği görmesi gerektiğini, övündüğü kızının aslında “çürük” olduğunu söyler. Annesinin söyledikleri karşısında kararlı durmaya dikkat eden Nur içinden “Nur, dayan, bu son, eğer bu sefer de kaybedersen bir daha hiç kazanamazsın, kazanman lazım.” (s.50) diyerek annesi karşısında bir zafer daha kazanır.

Nur ile annesinin ilişkisinin bir tarafının da rekabetçi bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Yukarıdaki satırlarda bir müsabakada iki rakip mücadele ediyor gibidir. Annesi Nur'un her

zaman rakibi olmuştur. Nur, o vakte kadar rakibi karşısında boyun eğici davranmıştır. Kendine ait hiçbir kararı almasına annesi tarafından müsaade edilmemiştir. Dolayısıyla Nur'un içinde rakibine karşı zafer vuslatıyla çarpan bir yüreği vardır. Kendi benliğini çürütenin annesinin kontrolcü kişiliği olduğundan emin olan Nur, rakibi karşısında bunu ispat edercesine annesinin programından çıkan ürünün, kendisinin, annesini yenmek uğruna “çürük” olduğunu söyler. Diğer taraftan Nur, evlilik gibi önemli bir kararı annesine karşı durduğu bir savaş meydanında almıştır. Ne yazık ki, sevgisiz annelerin kızları genellikle özgürlüğü ancak kendilerine zarar vererek tattıkları için bir yandan da özgürlüklerini yok ederler. (Forward, 2022, s. 102). Forward'a göre kontrolcü annelerin kızları hayatlarının dizginlerini ellerine alıp isyan ederek annelerinin katı sınırlamalarından, kullarından kurtulmaya çalışmaları çok yaygındır (Forward, 2022, s. 101). Ferit'in ise Nur'un bu kararından haber yoktur. Nur rakibine karşı öyle gözünü karartmıştır ki bu zaferi almak yolunda kendisini, duygularını yok saymıştır. Önemli olan rakibin alt edilmesidir. O gece Nur'un annesi Nur'a yenilmiştir. O akşam tartışmanın bir yerinde Nur'un annesi, anne- kız ilişkisinin belki de en trajik yerine dikkat çekmektedir: “-Senin babana benzediğini sanırdım...Oysa...Sen... Bana benziyorsun Nur.” (s.51).

Nur evlenip Urfa'ya yerleştiğinde anne ve kız mektuplaşmaya başlar. Nur, annesine yazdığı hayali mektuplardan bahsetse de annesinin şu satırları yukarıdaki gibi bir itirafı içermesi bakımından önemlidir: “...Nur, kızım benim, sen beni hiç anlamayacak mısın? Bana rağmen evlendin diye (mesut olmanı istemez olabilir miyim sanıyorsun? Sen, benim her şeyimsin. Hayır daha fazla, sen bensin çocuğum. Beni yaşatan senin ıstırapların, sevinçlerin, ne bileyim işte, senin varlığındır...” (s.26) Nur'un annesi de Nur'un evlilik kararını kendisine karşı aldığını bilmektedir; dahası Nur'un kendisine benzediği için bu kararı aldığını da bu satırlarla Nur'a anlatmaya çalışmaktadır. Oysa Nur'un en büyük korkusu annesine benzemektir. Nur, bir akşam Ferit'le doğacak kızları hakkında yaptığı sohbet esnasında annesine benzemek istememesine rağmen annesinden farklı bir yolda ilerlemediğini anlamıştır. Nur, Ferit'e kızına pembe bir plastik parçası gibi avuçlarının içinde şekil vermek istediğini söylerken aralarında şu konuşmalar geçer: “-...Öyleyse annene niye kızılıyorsun? Annen de seni öyle yapmak istemiş. -Sus be sus. Neden böyle konuşuyorsun ki. Ben annem gibi olmam, biliyorsun. -Kafan tıpkı onun gibi çalışıyor. Ama annen okumak istemiş, okutmamışlar. O da seni doğurup, canını çıkartmış işte. Şimdi sen de ben ressam olamadım, bir kızım olsun da onu yapacağım, diyorsun. Aynı şey değil mi?” (s.16). Ferit'in bu sorusuna itiraz eden Nur, annesinin kendisine öğrenmeyi sevdirmedeğinden aksine kendisini bir şeyler öğrenmeye zorladığından bahsetmiştir. Bu konuşmanın sonunda Nur, annesini o anladığını fark etmiştir. Annelerimizin bizdeki izleri ve kodlamaları o kadar içimize işlemiştir ki farkında bile olmadan onlar gibi davranmamız işten değildir (Forward, 2022, s. 94). Nur da büyürken annesinin kendisine uyguladığı davranışları öyle benimsemiştir ki farklı bir şekilde davranmayı bilemediğinden bebeğinin/kızının eğitimi hakkında annesinin beklentilerine yaklaşmaktadır. Annesi de mektubunda Nur'a kendisini ancak anne olduğunda anlayacağından (s.26) bahsetmektedir. Nur'un annesi bu fikirleriyle Nur'dan kendisini anlamasını, hayatta en değer verdiği kızını bildiği en güzel yöntemlerle yetiştirmeye çalıştığını ispat etmeye çalışır gibidir. Nur da kendi bebeği için annesinin kendisi hakkındaki hayallerinden farklı hayaller kuramaz; ancak Nur sonunda annesinden ayrılmayı başardığında bebeğine/kızına dair şunları söylemektedir: “Ona hazırlamak istediğim dünya, küçülüyor, küçülüyor, kayboluyor. Belki böylesi daha iyi. Onu koskocaman dünyanın içine, insanların arasına salıvermek, daha iyi. Ben etrafıma masallardan, kitaplardan, bahçemdeki çiçeklerden, babamın hayalinden bir duvar çektim. Ne bu duvarın dışına çıkabiliyor ne de bu duvarın içinde

rahat edebiliyorum. Ben yalnızım. Kızımı da öyle yapmak istiyorum. Vazgeç dostum, vaz geç. Sen parmaklarını o pembe plastikten çek! Ona başka eller uzansın, yaşayacağı hayatın tâ kendisi uzansın; istediği gibi şekil versin. O zaman ne yabancılık çekecek ne yalnızlık. Sen yalnız seyret kızım Nur! En iyisi bu.” (s.99). Annesine benzemekten korkan Nur bebeğine kendi çocukluğundan farklı bir çocukluk yaşatmayı düşünmektedir.

Öte yandan Nur'un annesinin hikâyesine romanda yer verilmemektedir. Sadece Ferit'in Nur'a yukarıda söylediği cümlede Nur'un annesinin kısacık hikâyesi geçer. “...Ama annen okumak istemiş, okutmamışlar.” (s.16). Nur'un annesinin Nur'la geçen konuşmalarında da kardeşi Cevdet'le geçen konuşmalarında da bu hikâyenin altını dolduracak cümleler vardır. Nur, okula gitme isteğini annesine söylediğinde annesi Nur'u ikna etmeye çalışırken şu cümleyi söylemiş ama tamamlamamıştır: “Ama ben senin kadarken...” (s.37). Diğer taraftan Nur'un annesi kardeşiyle Nur'un eğitimi konusunda tartışırken Nur'un annesi şunları söylemektedir: “Eğer benimle de meşgul olsalardı, Nur'dan daha kabiliyetli olurum muhakkak.” (s.29).

Bu alıntılardan hareketle Nur'un annesinin kendi çocukluğundaki yaşantısıyla kızının yaşantısını rekabet ilişkisi temelinde inşa ettiğini ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Eleştirdiği, yargıladığı, kızdığı, yalnızlaştırdığı kişi kızı Nur'dur. Nur'un annesi bütün bunları göz ardı ederek kendi hayatında mahrum kaldıklarını kızına aşırılık sınırlarında vermeye çalışmış ve sonuç olarak Nur'u gerçek dünyadan kopuk, yalnız hisseden biri haline getirmiştir. Forward, kontrolcü annelerin ortak özellikleri hakkında şunları söylemektedir: “Bu anneler kendi hayatlarından ciddi şekilde hoşnutsuz oluyor. Kendileri de küçükken ebeveynleri tarafından kontrol edilmiş ve aşağılanmış olabiliyorlar... İçlerinde rollerinin ya da özgürlüklerinin bir biçimde kısıtlanmış olduğu gerçeğine çarpıyor, ama bu durumu değiştiremiyorlar. Gergin gülümsemelerinin altında öfke, kırgınlık, hüsrân ve hayal kırıklığı yatabiliyor.” (Forward, 2022, s. 103).

Nur'un annesinin Nur'u idealize edilmiş küçük dünyada yaşatmasının sebebi olarak yukarıdaki satırlar okunabilir. Diğer taraftan aynı satırlar, Nur'un karnındaki bebeğe dair idealize beklentilerinin sebebi olarak da görülebilir. Sonuç olarak Nur, annesi tarafından *kurulmuş bilinciyle* gerçek dünyaya dair duygu deneyimlerine yabancı kalır.

Nur ve Babası

Beş yaşında babasını kaybeden Nur, annesinin ders çalışma konusunda katı beklentilerini karşılamaya çalıştığı uzun günlerin sonunda yatağına yatar yatmaz babasının ölmeden birkaç saat önce hediye ettiği oyuncak köpeğine sarılarak uyumaktadır. Nur, annesinin diğer oyuncaklarını yok etmesine karşın bir tek bu oyuncak köpeği bırakmasını babasının vefat etmeden önce kendisine hediye etmesine bağlamaktadır. Bir gün Nur, yengesinden bu konuyla ilgili annesinin düşüncelerini öğrenir: “-Bu küçük köpeğe sarılıp yatması sinirime dokunuyor ama galiba biraz babasını buluyor onda. Köpeğe değil babasına sarılıyor, onun için almıyorum demiş. Yengem de: -Babasına sarılması hoşuna mı gidiyor sanki? diye sorunca: -İster babası ister köpeği ister ben olayım kimseye sarılmasın. Kimsede destek araması, hoşuma gitmez. Yalnız olduğunu, meselelerini yalnız başına halletmeye mecbur olduğunu bilmesi lâzım. Bu sokuluş, bu dayanış iyi değil, biraz daha geçsin bakalım, birkaç ay daha, köpeği alacağım elinden.” (s.31). Annesinin bu sözleri Nur'un aslında hayatı boyunca niçin yalnız hissettiğinin sebebini ortaya çıkaracak türden sözlerdir. Nur, okul hayatında da evlilik hayatında da kendini yapayalnız hissederek kendi küçük dünyasında yaşamaya devam etmiştir. Yukarıdaki alıntıdan sonra metnin sesi birden değişir ve ses

Nur'un babasıyla geçen bir diyalogunu metinleştirir. Bu satırlarda Nur'un belleğinin sesi şöyle dile gelmektedir: -Babası kızına ne getirmiş, ne getirmiş? -Oyuncak getirmiş. - Ama nasıl oyuncak? - Bebek. - Bilemedin. -Top getirmiş.- A ah yine bilemedin. Ben dün kızıma neyin masalını anlattım. - Finonun; “Küçük beyaz fino” babacığım, sahi mi babacığım?” (s.31). Nur'un belleğinin sesi burada kesilmektedir ve ardından Nur babasının öldüğü sabah yaşadıklarını anlatmaya başlamaktadır. Nur, babasının hasta olduğunun ve tedavi gördüğünün farkındadır. Babasının o gece öldüğünü annesinden öğrenir: “Nur, baban öldü kızım. Sen, ölmek ne demek, biliyor musun?” (s.33). Ölümün ne olduğunu arkadaşı Tülin'in kedisinin ölmesi üzerine iyi bilen Nur, o andan itibaren babasıyla kurduğu tek bağ olan oyuncak köpeğine sarılıp uyumayı âdet edinir. Nur'un babasına dair anılarını anlattığı bu satırların devamında Nur, annesinin yengesine köpeği yok etme fikrinden bahsettiği ana geri döner. Babasıyla kurduğu sevgi bağının nesnesi olan köpeğinin annesi tarafından yok edilme korkusu, Nur'a köpeğini bahçeye gömdürtür. Nur annesine karşı bir zafer kazanmak uğruna babasıyla kurduğu sevgi bağının nesnesi olan köpeğinden vazgeçer. Annesinin köpeğin nerede olduğuna dair sorularını daima geçiştiren Nur, annesine karşı kazandığı ilk zaferden şöyle bahseder: “...Galiba ilk büyük sırrım bu idi. Sonra da sırdaşım oldu. Canım sıkıldıkça yahut sevindikçe oraya gitmeyi âdet edindim. Oturup babamı düşünürdüm. Onunla konuşurdum. Bir türlü onun hakiki mezarına götüremediler beni. Babamın bir taş yığını altında yattığını kabul edemedim. İlk isyanım, yaşayan her şeye ve bizi yaşatana, ilk isyanım böyle başladı. İçime deli bir kavganın tohumu böyle atıldı.” (s:34).

Nur, annesinin zaferlerinden o kadar emindir ki hiçbir şeyin, ölümün bile annesini o sahip olduğu yüce amaçlardan döndüremeyeceğini bilmektedir. Önünde sonunda elinden o çok sevdiği oyuncakının alınacağını ve buna itiraz edemeyeceğini de bilmektedir. Ama Nur, annesinin bilgisi olmadan kendi kararıyla bu oyuncak yerini bildiği bir yere saklarsa oyuncakla ve aslında babasıyla olan bağının annesi tarafından koparılmasına izin vermeyecektir. Nur, ilk kez annesine karşı bir zafer kazanmıştır. Annesi, köpeğine zarar vermeyecektir artık. O oyuncak köpek, babası ve Nur, yine bir arada Nur'un zihninde yaşayacaklardır. Bu olaydan sonra Nur sık sık bahçeye gidip köpeğiyle aslında babasıyla konuşmaya devam eder. Bir gün uyuyakalır ve yağmurda çok ıslanır. Bunun üzerine hastalanır ve yatağa düşer. Yatağında babasını sayıklayan ve babasını çağıran Nur şunları söyler: “Senin yanına gelmek istiyorum, demişim. Sen gel, demişim.” (s.34). Nur'un bu halinden çok etkilenen annesi Nur'u evde çalıştırmaktan vazgeçip ilkökul bitirme sınavlarına sokar ve Nur başarılı bir şekilde ilkökoldan mezun olur. Çok küçük bir yaşta babasını kaybetmenin yasını tutan Nur'un hastalanması annesini kaygılandırmıştır. Nur'un da bu acıyla ölmesinden korkan annesi Nur'un okula gitme isteğine karşı koyamaz ve bu olay Nur'un annesine karşı kazandığı ikinci zafer olur.

Neden Ferit?

Nur, üniversitede okurken Can isminde sarışın bir gençle duygusal bir yakınlık kurar. Birlikte vakit geçirirler, mektuplaşırlar. Bir gün Nur, ilk aşkı olan Can'dan, aşık olduğunu ve bu konuda kendisinden tavsiye beklediğini ifade eden bir mektup alır. Mektubu büyük bir hayal kırıklığıyla yırtar ve kendini bir aptal olarak nitelendirerek şu cümleleri ifade eder: “...Sonra hiç. Ben düşündüğüm sevgiliyi buldum sanırken, oğlan meğer hangi türküyü söylemiş.” (s.39). Nur, yaşadığı bu hayal kırıklığının ardından hiçbir şey olmamış gibi Can'la görüşmeye devam eder. Nur'un annesi bir bakıma haklı çıkmıştır. Gerçek dünyadakiler güvenilmezdir. Dolayısıyla Nur, kendi duygularının birer hata olduğunu kabul ederek Can'la görüşmeye devam etmiştir. Gerçekte Nur'u seven

ama bir türlü itiraf edemeyen Can ise Nur'u çok beğendiğini söyleyen arkadaşı Ferit ile Nur'u tanıştırmıştır. Can'ın aslında kendisine âşık olduğundan haberi olmayan Nur ise Ferit'i beğenmiştir. Ferit'in idealindeki aşkı ona yaşatacak kişi olduğuna inanmak isteyen Nur, Can'a Ferit'le geçen dakikalarını şöyle anlatır: “- Ne bileyim, anlatamıyorum. Sen Ferit'in bana âşık olduğunu iddia ediyorsun ben de onun susmasını bildiğini biliyorum...” (s.41). Nur, Can'a Ferit'le sessizce yürüdüklerini, güneşin batışını seyrettiklerini bu sessizce durup manzarayı hissetmelerini “bir masalın içinde oldukları” şeklinde tanımlarken kimseden Ferit kadar hoşlanmadığını söyler. Can ise bunun sebebini Nur'a sorar: “-Ama niye, kuzum niye? Seni sevdiği hâlde sevgiden bahsetmiyor diye mi? -Yüzde yetmişi öyle, yüzde onu anlayışlı, yüzde onu iyi kalpli, yüzde beşi yakışıklı, yüzde beşi alaturkadan hoşlanıyor.” (s.42).

Can âşık olduğu Nur'un Ferit'e olan bu ilgisini açıkça gördüğü için Nur'u çok kıskanır ve ona aşkını itiraf eder. Bu itirafa çok şaşırın Nur ise kendi içinde Can'a bir zamanlar hissettiklerinin itirafını edip etmemenin tereddüdünü yaşar. Son sözü Can söyler: “Bu söylediklerimi, hiç söylenmemiş farz edelim, olsun bitsin.” (s.41). Nur bu söze başını sallayarak karşılık verir ve iki genç bir daha aynı samimiyetle bir araya gelmezler. Can'ın itirafından Ferit'e bahsetmeyen Nur, Ferit'e olan duygularından emin değildir, “Aşığım, diyemez.” Can'ı ise sevmiştir, ona âşık olmuştur. Kendi duygularına yabancı olan Nur, sevdiği tarafından sevildiğini bildiği hâlde küçük dünyasındaki ideal aşkı yaşamaya en yakın aday olan Ferit'le evlenmeyi seçmiştir.

Küçük dünyasındaki ideal aşkı Ferit'le yaşadığına inanan Nur, bir gün Ferit'i kuzeni Zeynep'le tanıştırır. Zeynep, Ferit'ten pek hoşlanmaz. Zeynep'e göre Ferit'te Nur'a uymayan bir şeyler vardır. Zeynep bir türlü Ferit'in Nur'a açılmamasını da anlayamaz. Nur'a göre Ferit'le aşktan başka her şeyden konuşmak, zihnindeki ideal aşk anlayışına uygun bir durumdur. Zeynep'le Nur arasında bu konu hakkında şu konuşmalar geçer: -...Bunun sana açılmadığı ya mahcubiyetindedir. Ya seni sevmiyordur. Ya çok kurnazdır, senin böyle düşündüğünü keşfetmiş, ona göre hareket ediyordur. -...Yok yok senin dediğin olsa hiç değilse, yağmurdan şikâyet eder yahut yağmurda geçmiş bir hatırasını anlatırdı. Elimi sıkıyordu ve yürüyorduk. Hiç konuşmadan. Allah'ım ne güzeldi...-Ben hadisenin dışındayım. Ve gerçeği görüyorum. Ama sen istediğin kadar aksini söyle. Çocuk yağmurda konuşamıyorsa, konuşacak bir şey bulamadığındandır.” (s.44).

Nur'un ideal aşk anlayışında duyguların sessizliği, duyguların söze dökülmeşi önemli olduğu kadar annesinin fikirlerini onaylayan biri ile aşk yaşamak da önemlidir. Aşktan, duygulardan, birbirlerine hiç bahsetmeyen Nur ve Ferit romantik bir birliktelik yaşama amacıyla olsalar da bu ilişki romantik olmaktan çok uzak bir ilişkidir. Nur Ferit'in kaşını, gözünü, tavrını, tarzını, kalbini değil, annesini savunmasını çok sever: “...Belki en çok sevdiğim tarafı annemi müdafaa etmesiydi. Annemi müdafaa eden, onu bir nebze olsun haklı gören birine öyle ihtiyacım vardı ki...” (s: 43). Kontrolcü bir anneye sahip olan Nur, annesinin fikirlerini doğru bulan biriyle evlenme ihtiyacı hissetmiştir. Duyguların, karşılıklı beğenilerin ifade edilmediği bir ilişki yaşayan Nur, Ferit'le annesinin fikirlerini onayladığı için evlenmiştir. Annesini bu hayattaki bütün doğruların kaynağı olarak gören Nur, kendi romantik ilişkisine de annesinin penceresinden bakmaktadır. Dolayısıyla Nur'a göre evlenilecek tek kişi de bu sebeple Ferit'ten başkası değildir. Ancak Ferit'in Nur'un böyle bir karar verdiğinden haberi yoktur.

Nur, Ferit'le evlenme kararını annesine üniversiteden mezun olduğu gün söyler. Nur'un kendi kendine almış olduğu bu kararı annesine karşı başlattığı özgürlük isyanı olarak görmek yerinde olacaktır. Nur, kararını çaresiz bir şekilde onaylayan annesine karşı bir zafer kazanmış görünse

de gerçekte Ferit, görüşmeye devam ettikleri hâlde Nur'a evlenme teklifinde bulunmaz. Annesine evleneceğini söyleyen Nur, kaygılı bir şekilde Ferit'in kendisine evlilik teklifi etmesini bekler. Bir süre sonra Ferit Nur'a evlilik teklifi eder. Nur bu anları şöyle dile getirmektedir: “...Allah'ım, Nur sen benim her şeyimsin. Nasıl anlamadın. Seni sevgilim gibi, anam gibi, çocuğum gibi seviyorum, karım olmanı istiyorum. Uzanıp elimi tuttu: -Bana bunları verebilecek misin? İşte o zaman annemi, Zeynep'i herkesi unuttum, bir başkasının her şeyi olmak ne güzeldi!” (s.58). Bir bilinçsizlik durumu içinde bulunan varlık (özne), yaşamının, inanç ve kavramlarının gerçek olduğu yanılığında içindedir (Gür, 2012, s. 667). Annesine karşı bir zafer kazandığını düşünen Nur'un Ferit'le evlenme kararını da bir yanılığ olarak görmek mümkündür. Nur'un bu evlilikle özgürlüğünü elde etmek uğruna kendini yine tutsak olarak bulduğu söylenebilir.

Evlenip Urfa'ya yerleşen Ferit ile Nur'un evlilikleri Nur'a göre hayal kırıklığıdır. Romanın başında da geçmişine yaptığı yolculukta yukarıdaki satırları zihninden geçiren Nur, artık Ferit'le yağmurda ideal aşka yürüten bir Nur değildir: “O yaz, çok yağmur yağmıştı. O yağmurlu günlerde çocuğum vardı sevgilim, kocam vardı...Oysa şimdi hep güneş...” (s.7). Kendi küçük dünyasındaki ideal aşkında Nur, Ferit'le yağmurda hiç konuşmadan el ele gezer, Ferit ile Nur'un evlendiği yaz, çok yağmur yağar. Ancak evlendikten sonra Urfa'ya yerleşen Nur ve Ferit'in ilişkisi de değişir. Urfa'ya yağmur yazmaz. Ferit'e âşık olmayan Nur'un Ferit'e olan ilgisi Urfa'ya yağmayan yağmur gibi yokluk ifade etmeye başlar. Romanın başında şimdiden bahseden Nur, bu sebeple yeniden Ferit'e âşık olmayı istediği için yağmur duasına çıkıp şöyle dua etmeyi düşünür: “E e ya ben nasıl dua edeceğim, 'Allah'ım, yağmur ver; ver ki eski günlere dönebileyim.’ mi diyeceğim?” (s.7). Yağmur, Nur'un idealize aşkının metaforik sembolüdür. Nur, ideal aşkı Ferit'le yağmurda sessizce gezer. Nur'un Ferit'le olan ilk paylaşımlarını anlattığı satırlarda aşkın, mekânın ve duyguların bütün sessizliğine inat fonda hep yağmur sesi vardır. Romanın sonunda aradığı ideal aşktan vazgeçen Nur, romanın başında yeni şimdisinde, Ferit'e yeniden âşık olmayı arzulamaktadır. Bunun için yine yağmura ihtiyaç duymaktadır. Geçmişte Ferit'le yaşadığı o ilk duygulanımları yağmurla gerçek bir hale getirmeyi düşünmektedir.

Annesine karşı isyan ederek kazandığını zannettiği özgürlük Nur'u bir süre sonra Ferit'e itaat etmek durumunda bırakmıştır. Nur annesine yazdığı hayali mektuplarda içine düştüğü durumu şöyle anlatır: “...Artık dünyama hükmeden kocam. Onun yemeği, ütsüsü, çamaşırı. Evin işi bitmek tükenmek bilmiyor, biri biterken öbürü başlıyor... Eskiden önemli olan bendim. Benim dersim, benim vazifem, benim yemeğimin saati! Oysa şimdi rolleri Ferit'le değiştik. Onun işi önemli olan.” (s. 61).

Nur'un duygusal derinliği Ferit'te yoktur. Zira Ferit kendisine bir eş olmaktan öte bir anne ve bir çocuk gibi sevmek sevilme istediğini Nur'a aşkını ilan ederken söylemiştir. Dolayısıyla Ferit, Nur'un yalnızlığıyla, neler hissettiğiyle ilgilenmez. Ferit Nur'dan bir anne gibi ihtiyaçlarını karşılama beklemez. Nur ise Ferit'e itiraz etmeden Ferit'in isteklerine cevap vermeye çalışmaktadır. Nur, büyüdüğü evde itaate o kadar alışmıştır ki Ferit'e de annesine itiraz edemediği gibi itiraz edemez. Aralarında yaşanan bir gerginlik sonucu Ferit'in hiçbir şekilde kendisini anlayamayacağını, Ferit'in başka bir dünyada sadece ihtiyaçlarını gidermek için var olduğunu anlayan Nur, içinde kopan fırtınalara inat Ferit'e sakinleştiğini söyler. Ferit ise bu tartışma sebebiyle başının ağrıdığını söyleyerek Nur'dan bir kahve yapmasını istemektedir. Nur sessizce kahveyi yaparken ilk kez Ferit'ten ayrılmayı düşünür. Hatta küçük dünyasında kızı ve kendisi için bir ev kurar. Evinde sevdiği insanlar vardır. Nur bu anları düşünürken kısa süreliğine de olsa kendini iyi hissetmekte-

dir. Ferit'e yaptığı kahveyi götüren Nur, Ferit'in bir başka talebiyle şaşkınlığa uğrar. Ferit Nur'dan hâkim arkadaşının oğluna kimya dersi vermesini istemektedir. Nur bu teklifi reddeder, Ferit'ten de hamile olduğunu hâkim beye söylemesini rica eder. Ancak Ferit'e göre Nur bu dersi vermek zorundadır. Nur ders vermeyi kabul etmezse iş arkadaşlarına rezil olacağını düşünen Ferit, Nur'u ikna eder ve Nur çaresiz ve belki de Murat'a duyduğu hislerin yarattığı suçlulukla ders vermeyi kabul eder. Nur annesiyle olan ilişkisinde de Ferit'le olan ilişkisinde de boyun eğici davranmakta, kendi arzularını, düşüncelerini karşısındakilerin isteklerine kurban etmektedir. Nur'un annesiyle ilişkisi nasılsa Ferit'le de ilişkisi aynı yolda ilerlemektedir.

Neden Murat?

Bir gün aniden kapı çalınır, Ferit'in ara sıra mektuplaştığı lise yıllarından en samimi arkadaşı Murat, Ferit'i görmeye gelir. Arkeoloji asistanı olan ve Urfa'ya çeşitli çalışmalar yapmak üzere gelen Murat, Nur'la vakit geçirmeye başlar. Ferit ve Nur birbirlerine ne kadar zıt ruhlarla Murat ve Nur aynı oranda birbirlerine benzerler. Nur'un hem duygusal hem fiziksel yalnızlığı Murat'ın varlığını Nur'un zihninde anlamlı kılmaktadır. Murat da yalnızlığı seçmiştir. Kız arkadaşı Pınar tarafından hayal kırıklığına uğratan Murat, kendini akademik çalışmalarına verir ve bu sebeple yolu arkeolojik çalışmalar yapacağı Urfa'ya düşer. Nur ve Murat böylece Urfa'da birbirlerinin duygularına da yolculuğa çıkarlar.

Nur ve Murat'ın başlangıçtaki ilişkileri iki arkadaşın düşünce ve duygu paylaşımından farklılık arz etmez. Zaman ilerledikçe Murat, Ferit'le Nur'un çok farklı iki insan olduğunu anlar ve Nur'un yalnız hissettiğini görür. Ortak zevkleri paylaşan, hayat hakkında entelektüel boyutta birbirleriyle sohbet eden Murat ve Nur arasında söze hiçbir zaman dökülmeyen farklı duygular yaşanmaya başlar. Nur, duygusal olarak kendini en yalnız, en zayıf hissettiği anlarda, Ferit'le kavgalarından sonra Murat'a gitmeyi ve Murat'ı görmeyi ister. Nur ile Murat arasındaki arkadaşlık duygusunun değişmeye başladığını Nur ilk kez Murat'la gittikleri Aynzeliha'da anlamaya başlar. O gün Murat, Nur'a çocukluğundan bahseder. Annesiyle ilişkisi ve annesinden adım adım koparılışı Nur'u derinden etkiler. Günün sonunda Murat'ın kendisine "yüreğini deler gibi bakmasından" rahatsızlık duyan Nur, Murat'la evlilik üzerine konuşmaya devam eder: "-Benim öyle alaycı bir kaderim vardır ki Nur, belki dediğin gibi bir kıza rastlarım, ona sırlı sıklam âşık olurum, ama evlenemem. -Aman canım saçmalama, tabii evlenirsin. -Bu evlenme bahsinin üzerinde niye duruyorsun sanki, her aşkın sonunda, mutlaka evlenme gelmez ki. Hatta gelmemelidir de. Aşk kendi başına güzel, çok güzel bir şeydir. Birtakım formalitelerle, onun etrafına kafes çevirmeye, el âleme ilan etmeye lüzum yok." (s.95). Yukarıdaki alıntıdan hareketle görüleceği gibi Murat da Nur gibi duygularının sorumluluğunu alamaz. Âşık olabileceğini ama evlenemeyeceğini ifade eder. Nur ve Murat da idealize ettikleri kendi dünyalarında sevmeye ve sevilbilmenin gerçekliğine bir türlü erişemezler. Duygular, düşüncede kalır, söze dökülmez. İdeal sevgili oradadır ama yasaktır. İdeal aşk düşüncede yaşanır ve mutlu sona erişmek imkânsızdır.

Murat annesiyle Sarıkamış'ta huzurlu bir çocukluk geçirmiştir. Bir gün annesinin uzaktan bir akrabası olan ressam Fikret evlerine gelir ve bir daha gitmez. Murat'ın tek isteği annesiyle yeniden eski günlerine dönmektir. Ancak Murat, annesiyle Fikret'in duygusal olarak yakınlaştığını görmeye başlar. Annesini yabancı bir adamla paylaşmak Murat'ı çok üzer. Fikret, Murat'a annesini çok sevdiğini, annesini çok mutlu edeceğini söyler. Fikret ve Murat'ın konuşup kendi aralarındaki sorunları çözdüğünü sanan anne Mehlika Hanım, Fikret ile evlenir ve aile Ankara'ya taşınır. Fikret resimlerini satamadığı için evin bütün yükünü Mehlika Hanım üstlenir. Murat annesinin her

gün biraz daha solduğunu görür; ancak Fikret'in her türlü yalanlarına katlanır. Yaşadığı hayatın zorluklarına dayanamayan Mehlika Hanım bir hastalık sonucu hayatını kaybeder. Murat, annesi öldükten sonra evden ayrılır ve kendi hayatını kazanmaya başlar. Murat'ın küçük dünya evreninde annesi ve kendisi vardır. Üçüncü kişi Fikret'tir. Murat annesini, annesinin mutlu olması için Fikret'le paylaşmak zorunda kalır, sonuç olarak annesini sonsuza kadar kaybeder. Üniversitede Murat, annesine çok benzeyen Pınar'la duygusal bir yakınlık kurar. Murat, ideal dünyasındaki kadına uygun davranışlar göstermediği için Pınar'dan ayrılmıştır. Murat'ın hayatta sevebildiği tek kadın annesidir; ancak annesi de Fikret'i seçip Murat'ı yalnız bırakmıştır. Murat ise annesini ideal aşkın bir timsali olarak görerek annesiyle yaşadığı bir ilişkinin benzerini Nur ile Ferit arasında üçüncü kişi kalarak kendine yaşatmıştır. Murat'ın kendi hikâyesini Nur'a büyük bir samimiyetle anlatması Nur'u o akşam çok etkiler.

Nur ve Murat birbirlerine hissettikleri yoğun duyguları sadece düşüncelerinde yaşamaktadırlar. Nur Ferit'te bulamadığı duygusal yakınlığı Murat'ta bulmaktadır. Birbirlerine bu kadar yoğun hisler besleyen Nur ve Murat'ın bu ideal küçük dünyalarında yaşadıkları aşkın sonu Nur'un yaşadığı iki önemli olay neticesinde seyir değiştirmeye başlar. İlk olay Nur'un, arkadaşı Canan'la Urfa çarşısında bir dükkânı ziyaret etmesiyle meydana gelir. Dükkânın içinde bir adam Nur'a bir kolye verir ve Nur'dan bu kolyeyi takmasını ister. Nur kolyeyi takar ama nefesi kesilmeye başlar tam o anda bir ses işitir. Ses ona "Kaderini zorlama." der. Nur, yaşadığı bu kısacık andan çok etkilenir ve arkadaşıyla oradan ayrılır. "Kader" kelimesi bu olaydan sonra Nur'da teslimiyet fikrini oluşturur. Nur'un zihninde kaderini zorlamayan diğer bir deyişle kaderine teslim olan kişi Hatice Gelin'dir. Başka birini sevmesine rağmen töre gereği amcasının oğluyla evlendirilen Hatice Gelin büyük bir tevekkülle hayatına devam etmektedir. Nur'un inanç dünyası da annesinin kontrolünde olduğu için Nur, kendini niçin huzurlu hissedemediğini anlayamaz. Valinin hanımıyla Rüfai Şeyhinin bir toplantısına katılır. Toplantıda kadere teslim olmanın ne demek olduğunu gözleriyle görür. Çünkü Şeyh Ziyaeddin Efendi bir delikanlıyı kılıçla parçalar ve ardından çocuk eski haline döner. Nur'un inanç dünyasında Hatice Gelin ile kılıçla kesilen çocuk aynı tevekkülle kaderlerine boyun eğler. İçinde buldukları gerçeği kabul ederler. Bu sebeple huzurludurlar. Çocukluğundan itibaren annesinin idealize dünyasında yaşayıp bireyselleşemeyen Nur ise Allah'a, Allah'ın yarattıklarına tam anlamıyla inanmak ister. İmanın ne kadar güçlü bir tevekkül gerektirdiğini anlayan Nur, kendi adına ümitlidir. Kendini yokladığında ise Allah'ın yarattıklarından sadece kendi gibi arayışta olan Murat'la inanmayı, Murat'la teslimiyeti yaşamak ister.

İkinci olay ise, Ferit'in geçirdiği trafik kazasıdır. Nur, Ziyaeddin Efendi'nin dergâhında olduğu gün Ferit de şehir dışındadır. Nur, dergâhta gördüğü olağanüstü olayı Murat'ın da görmesi gerektiğini düşünür ve gördüklerini hemen Murat'a anlatmak isterken içini suçluluk kaplar. Nur'un zihni küçük dünyası ile gerçek dünya arasında gidip gelen düşüncelerle çelişki içindedir.

Nur'un küçük dünyasının başkişisi Murat'tır. Murat'la küçük dünyasında sonsuz ihtimaller içinde kalmak ister. Ama Nur, bütün bu yoğun duygularla küçük dünyasında artık bir suçlu olduğunun da farkındadır: "Oysa iki ayrı demir pençe gibi iki ayrı yüz yüreğimi sıkıştırıp duruyordu. Artık biliyordum ki bana huzur verenin yanında, küçük dünyamın içinde daima tedirgin, daima suçlu hissedeceğim kendimi." (s. 160). İçinde bulunduğu tezatlığın içinde kıvranan Nur evde o gece Murat'ı beklemekten kendini alıkoyamaz. Murat da o gece Nur'a gelmeyi çok istese de gelemez. Sabaha karşı Ferit'in bir trafik kazası geçirdiğini öğrenen Nur, Allah'a şöyle dua eder: "Allah'ım ölmesin, nolursun ölmesin. Allah'ım böyle ceza verme bana." (s.163). Ferit'in durumu

iyidir ve hastanede tedavi altındadır. Bu sırada Murat da hastaneye gelir ve Nur'un Ferit'in başına gelenler yüzünden kendini suçladığına şahit olur. Derin bir suçluluk hisseden Nur, Murat'tan uzak kalmanın içindeki suçluluğunun çaresi olduğunu düşünür. Nur kaderine razı olmayı, tevekkül etmeyi seçerek duygusal olarak hiçbir bağ hissetmediği Ferit'in yanında kalmanın gerçek dünyaya ait olmanın bir zorunluluğu olduğunu hisseder. Gür'ün *sahte merkez* tanımının bu noktada önemli olduğu ileri sürülebilir: İronide birkaç unsur bir arada olmakla birlikte en önemlisi "sahte merkezin" görüntüyü yani sahte deneyimi kurulmuş bilinciyle gerçek bir deneyim sanmasıyla ilgili olandır (Gür, 2012, s. 669). Ferit'in trafik kazası bu bağlamda, romanda önemli bir kırılmaya işaret etmektedir. Çünkü Nur, kaza haberini aldığı âna kadar Murat'la zihninde yaşadığı aşkın sahte merkezindedir. Gür, *sahte merkezde* öznenin konumu için ise şunları ifade etmektedir: "Acılarımız gerçek fakat deneyimlerimiz sahtedir." (Gür, 2012, s. 670). Nur, Murat ile zihnen yaşadığı aşka dair bütün duyguları derinden hissetmektedir; ancak Murat ile aşkı gerçek bir şekilde deneyimleyemez. Çünkü annesi tarafından *kurulmuş bilinciyle* böyle bir deneyimi zihninde yaşamayı daha yüce bulmaktadır. Kaza haberini duyduğu andan itibaren ise gerçek hayatın gerçekleriyle yüzleşir. Ferit'i kaybetme düşüncesi onda derin bir suçluluk yaratırken Murat'la yaşadığı aşkın *sahte merkezinden* de ayrılmaya karar verir. Ancak Nur için küçük dünyasında yaşattığı aşktan; Murat'tan vazgeçebilmek çok zor olur. Günlerce ruhsuz bir vaziyette Ferit'e ait sorumluluklarını yerine getirmekte iken bir gün Murat gelir ve Nur'a yeni bir mağara keşfetmelerini, kendisiyle bu mağaraya gelip gelemeyeceğini sorar. Nur bu teklifi reddeder. Nur, Murat'a kalben ettiği bu vedadan sonra günlerce ağlar. Murat ise çareyi Urfa'dan ayrılmakta bulur. Gerçek dünyaya ait olmayan iki ruh; Nur ile Murat gerçek dünyaya ait bir aşk yaşayamayacaklarından emin; sözle ifade edemedikleri duygularını boşlukta bırakarak birbirlerinden yine sessizce vazgeçerler. Bu vazgeçiş Nur ve Murat'ın idealize ettikleri aşkın karakterine çok uygundur. Zira Nur'un aşkı tanımlayış şekli şöyledir: "...Ama ben tek taraflı aşkı düşünmek istemiyorum. İki taraf da aynı şeyi hissedecek, sadece hissedecekler. Baştan sona... Ama, bu kelimelere dökülmeyecek anlıyor musun? Buncasına kuvvetli bir hissin yanında kelimeler kifayetsizdir, lüzumsuzdur." (s.40).

Nur'un idealize ettiği aşk, duyguların gizlendiği bir aşktır. Âşıklar aşklarını sessizce yaşayacaklardır. Nur'un idealize ettiği bu aşkı sadece küçük dünyasının sınırlarında Murat'la yaşadığı gizli aşkın bir tanımı olarak düşünmek mümkündür. Benzer şekilde Murat'ın da idealize ettiği bir aşk vardır. Bu aşkın yöneltilebileceği kadın annesine benzeyen bir kadındır. Murat, annesine benzeyen bir kadına âşık olma isteğini o kadar içselleştirmiştir ki annesi, Fikret ve kendisi arasında yaşanan olayların benzeri Nur, Ferit ve kendisi arasında yaşanmıştır. Nur, Murat için imkânsızdır. Murat da Nur için imkânsızdır. Murat'ın Nur'a veda ettiği akşam Ferit'le Nur arasında geçen konuşma Nur'un kendini Murat'ın hikâyesinin içinde hissetmesine neden olur: "...Ne o, niye öyle yüzüme bakıyorsun Nur? Bir şey mi var? Elleriyle yüzünü yokladı. İnce, esmer parmakları kocaman bir örümcek gibi yüzünde, yanaklarında, çenesinde gezindi. -Midem bulanıyor. -Ya, vah vah; hadi gel karıcığım..." (s.172). Yukarıda Nur'un içinden geçen aynı ifadeler Fikret'in Mehlika Hanım'ın omzunu tutarken Murat'ın aklından geçenlerdir. Nur, bunu fark ettiğinde midesi bulandır. Çünkü Murat'ın hikâyesinin Fikret'i ile Nur'un hikâyesinin Ferit'i aynı rollerdedirler. Murat her iki hikâyenin sonunda gitmeyi seçer. Nur ise her şeyi görmesine rağmen kalmayı seçmiştir. İdealize dünyaların kahramanları gerçek dünyaya ait durumlarla karşılaştıklarında güvende kalmayı tercih etmişlerdir. Nur, Ferit'le alıştığı hayatı sürdürmüş; Murat ise kaçmıştır. Diğer taraftan kontrolcü annesinden kaçarak Ferit ile yaptığı evlilik, Nur'un özgür bir seçimi değildir; çünkü Nur evliliğinde annesinin yerine Ferit'i koyarak bir ilişki geliştirmiştir. Murat ile geliştirdiği ses-

siz aşk ise Nur'un özgürce yaptığı bir seçimdir. Romanın başından sonuna kadar deneyimleyen benliğinin sesiyle olay aktarımı yapan Nur, giderek Murat ile yaşadıklarını yanlış görmeye başlar ve Murat'a zihnen veda eder.

Sonuç

Jung, "Anne çocuğun ilk dünyası, yetişkinin son dünyasıdır." (Jung, 2021, s. 35) demektedir. Annenin çocuğunun bağ kurduğu ilk kişi olması çocuğun geleceğinin de bu bağlamda ilk belirleyicisi olması anlamına gelmektedir. Bireyin annesi ile başlayan dünya yolculuğunun annesi ile ilişkisinin zemininde ilerlediği düşünüldüğünde, anne çocuğu için bir kader belirleyicisi konumunda görülebilir. Başta Freud ve diğer psikanalistlerin cinsiyet üzerine yaptıkları çalışmalarda erkek çocuk ile kız çocuğunun anne ile kurdukları ilişkinin farklı olduğu ileri sürülmüş ve kız çocuğunun anne ile ilişkisinin daha karmaşık bir karakter taşıdığı değerlendirilmiştir. Kendisi de Türk edebiyatı tarihinde önemli bir kadın yazarın, Halide Nusret Zorlutuna'nın, kızı olarak dünyaya gelen Emine Işınsoy, anne ve kız çocuğu arasındaki ilişkiye bütün yalınlığıyla odaklandığı romanı *Küçük Dünya*'da küçük dünyalı Nur'un idealize ettiği küçük dünyasını anlatmıştır. Bu çalışmada ise Nur'un annesiyle ilişkisinin onun geleceğindeki seçimleri nasıl etkilediği üzerine dikkatler ortaya konulmuştur.

Kontrolcü bir annenin kızı olan Nur, aslında küçük dünyasının yapayalnız öznesidir. Büyüdüğü evde annesi tarafından idealize edilen küçük dünyada yaşarken verdiği evlilik kararıyla kendi zihnindeki bir başka küçük dünyada yaşamaya devam etmiştir.

Evlenmeye karar verdiğinde Nur, Ferit'e âşık değildir ama hem özgürlüğüne kavuşacağını hem de ideal aşkını Ferit'le yaşayacağını düşünmesi, Nur'un Ferit'le evlenme sebebi olarak romanda ön plana çıkmıştır. Nur'un evlilik kararını annesiyle girdiği bir rekabet sonucu vermiş olması da Nur'un gerçeklerden kopuk ayrı bir zihin dünyası içinde yaşadığını göstermiştir. Annesinin Nur'u yetiştirme tarzı Nur'un okulda sosyalleşme çabalarında başarısızlığına yol açmış, böylece Nur kendi idealize ettiği dünyasında yaşamaya devam etmiştir. Romantik ilişki seçimlerinde de gerçekçi bir aşk yaşamak yerine idealize ettiği aşkı yaşamamanın peşinde koşmuştur. Dolayısıyla Nur, annesinin fikirlerini beğenen Ferit'le evlenme kararı almış ancak bu karardan ötürü yaşadığı hayal kırıklığıyla baş edemediği için idealize ettiği küçük dünyasında kalmıştır. Çünkü gerçeklerden kaçmak, ancak bu ideal dünyada mümkün olacaktır. Kendi gerçekliğini karnında taşımasına rağmen Nur, gerçek dünyaya ait durumlarla, beklentilerle ilgilenmez. Kendisi için ideal olanı aramaktadır. Küçük dünyasındaki ideal olan aşkı arama yolunda gerçek olanlardan öylesine kaçarak ki hamile olmasına rağmen iki gün sürecek bir gezi yaparak Murat'la Nemrut Dağı'na çıkar. Zihnindeki küçük dünyasında yeri olmayan Ferit'ten kaçarak ideal olan aşkı bir başka küçük dünyalı Murat'la yaşamak ister. Nur'u idealize ettiği küçük dünyasından gerçek dünyaya geçiren olaylardan biri Ferit'in geçirdiği trafik kazasıdır. Ferit'i kaybetmekten korkan Nur, zihninde yarattığı küçük dünyasının kapısını kapatır. Nur'un tek küçük dünyası karnında taşıdığı ve Nur'a yeni'yi, yeniliği vadeden ve kız olacağına inandığı bebeğidir. Çalışmada, kontrolcü anneler tarafından yetiştirilen kızların en büyük arzusunun kendi annelerine benzememek olduğu açıklanmıştır. Nur da hamile olduğunu öğrendikten sonra annesiyle ilişkisinde özlemine çektiği ne varsa annesinden farklı bir yol denemek adına bebeği için yapmayı istemektedir. Ferit'in Nur'un bu davranışlarını annesine benzetmesi Nur'u çok üzer. Annesine benzemekten korkup özeleştirisini yapan Nur kendi çocukluğundan farklı bir çocukluk yaşatmayı deneyeceği bebeği için bir gelecek hayali kurmaktadır. Bu gelecekte bir anne olarak Nur, kızının hayat yolundaki seçimlerinde söz sahibi olmayı tercih etmemektedir.

Annesinin bireyselleşmesine ve sosyalleşmesine izin vermediği Nur, hayatı boyunca annesinin sınırlarını çizdiği küçük dünyanın tutsağı olarak yaşamak zorunda kalmıştır. Annesi tarafından kurulmuş bilinciyle yine annesi tarafından idealize edilen evrenin dışında kalan gerçek dünya Nur'a yabancıdır. Nur aslında kendine, kendi gerçekliğine, duygularına da yabancıdır. Annesi tarafından kontrol altında büyütülen bir kız çocuğu olduğunu fark eden Nur, kendi kızını aynı yollardan geçirmek istemez. Bu sebeple Nur'un kızı için yarattığı ideal küçük dünya da küçülür küçülür ve yok olur. Nur, kızını yetiştirirken farklı bir yol denemeye böylece kendine söz verir. Nur'un annesine benzemek korkusuyla kızı için küçük bir dünya tasavvurundan vazgeçmesi, aslında annesinden farklı bir anne modelini denemeye çalıştığıyla açıklanabilir.

Roman, Nur'un "yeni" ve gerçek dünyayı deneyimlemeye başlama kararıyla başlamaktadır. Okuyucu, Nur'un annesinden niçin ayrıştığını ve "yeni"den başlamaya nasıl karar verdiğini Nur'un monologlarıyla anlamlandıracaktır.

Kaynakça

- Çetin, N. (2022). Emine Işinsu (Öksüz) Hayatı, Sanatı, Eserleri. Dr. E. G Özgürel (Ed.), *Emine Işinsu Kitabı* içinde. (s. 5- 13). Ankara: KorKut Yayınları.
- Sarı H., ve Koşar Y. (Hazırlayanlar). (2020). *Emine Işinsu Armağanı*. İstanbul: Ihlamur Kitap.
- Sarı H., ve Koşar Y. (Hazırlayanlar). (2022). *Emine Işinsu*. İstanbul: Ihlamur Kitap.
- Forward, S. (2022). *Sevgisiz Anneler Yetişkin Kızlar İçin İyileştirici Rehber*. Çev. Mercan Yurdakuler. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Freud, S. (2009). *Sevgi ve Cinsellik Üzerine*. İzmir: İlya İzmir Yayınevi.
- Gür, İ. (2012). Yeni Hayat'ta Kopya, Biyonizm, Sahte Merkez, Arayış. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (40), 657-692.
- Gür, İ. (2013). Benim Adım Kırmızı'da Mutlakın Deneyimi: Büyük Bilinç, Kurulmuş Bilinç, Sanat Bilinci. *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, (8/1 Winter) 1571-1598.
- Işinsu, E. (2020). *Kendimden Kendime*. İstanbul: Ihlamur Kitap.
- İslam, A. (1992). *Emine Işinsu'nun Sekiz Romanında Şahıslar Dünyası*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Jung, C. G. (2021). *Dört Arketip*. Çev. Zehra Aksu Yılmaz. İstanbul: Metis Yayınları
- Kantarcıoğlu, S. (2008). *Yakınçağ Tarihimizde Roman 1908-1960*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Klein, M. (2023). *Sevgi, Suçluluk ve Onarım*. Çev. Ayşen Tekşen. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Okçu, E. I. (1966). *Küçük Dünya*. İstanbul: Yağmur Yayınları.

Özdarıcı, Ö. (2022). Küçük Dünya. Dr. E. G Özgürel (Ed.), *Emine Işinsu Kitabı* içinde. (s.15-26). Ankara: KorKut Yayınları.

Sazyek, H. (2003). Türk Romanında Protagonistin Serüveni I. *Adam Sanat*, (214), 75-81.

Uşaklıgil, H. Z. (2020). *Aşk-ı Memnu*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Vahip, I. (2021). Psikanalitik Bakış Açısıyla Aile İçi Şiddet. Zeynep Direk (Der.), *Cinsiyetli Olmak Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar* içinde. (s. 85- 95) İstanbul: YKY 8. Baskı.